

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Ühiskonnateaduste instituut
Infoühiskond ja sotsiaalne heaolu õppekava
Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika eriala

Keidi Kütt

KAS LASTEKAITSETÖÖTAJA PEAB ENNAST SOTSIAALTÖÖTAJAKS?

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Merle Linno, MSW

Tartu 2018

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Keidi Kütt

(28.05.2018)

ABSTRACT

Is a child protection worker a social worker?

Child protection work has been carried out in Estonia for a very long time. Terms and conditions vary over different time periods. In Estonia, more attention has been paid to child protection in the period of restoration of independence, but its origins go back a long way in history. Tamberg (2003) says that the consistent children's protection work began in Estonia in the 19th century when the first orphanages began to function.

In the area of the rights of the child, the United Nations Convention on the Rights of the Child (RT II 1996, 16 56), which Estonia joined in the autumn of 1991, was used as an example in creating the regulation. In this regard, the Republic of Estonia undertook to develop and implement a child protection policy in line with the principles of the UN Convention on the Rights of the Child.

The executioner of child protection policy is child protection workers in the local governments. Their work is to deal with children and families, in particular, on the interests of children and the laws of the Republic of Estonia. In the absence of child protection worker, then the other social workers will fill in child protection work duties.

A child protection worker must be an expert in the field. To do this, they must have the appropriate knowledge, skills, values and personal qualities for their agency. Important is the professional identity of child protection workers, which is part of the general identity of a person, that is, the role he or she employs during working hours under the rules established by the employer, defining a typical behavior and attitude representing this agency. The purpose of this bachelor's thesis is to investigate whether child protection workers consider themselves to be social workers.

Based on the purpose of the study the author have raised the following research questions:

1. Who is defined as a child protection worker?
2. How is the occupational identity of a child protection worker defined?
3. What is the basis for self-determination of child protection workers?

The results of the research revealed that child protection personnel describe their professional identity through the various professional roles that they must take when they are carrying out their duties. Child protection workers see themselves as advisers, in communication with intermediaries, decision-makers and assistants. They deal with children and families, providing assistance based on the needs of the child.

The purpose of the research is to understand whether child protection workers consider themselves to be social workers. The study revealed that child protection workers define the essence of social work in the same way, highlighting the aspects that are important to them. Social work is a work that is of a supportive nature and aims to support people in their social functioning and participation in society. Child protection workers were of the opinion that the work they are doing on a daily basis is a social work aimed at ensuring the well-being of children on the basis of the needs of children.

Child protection specialists must have professional training and higher education. Child protection workers themselves consider as a minimum to have a bachelor's degree in university education. Most, however, argued that a child protection worker must have completed master's studies and acquired a social worker's professionalism for child protection.

In conclusion, the child protection worker is a social worker who advises and helps children and families on the basis of child welfare and the legislation in force in the Republic of Estonia, with specialist qualifications and higher education.

Keywords: social worker, professional identity, child protection worker.

Sisukord

ABSTRACT	3
SISSEJUHATUS	6
1. TEOREETILINE ÜLEVAADE	8
1.1.1 Sotsiaalkonstruksionism	8
1.1.2 Identiteedi käsitlused	9
1.1.3 Ametiidentiteet.....	10
1.1.4 Ametiroll ametiidentiteedi osana	12
1.2 Sotsiaaltöö määratlus	13
1.3 Lastekaitset	15
1.3.3 Lastekaitsetöötaja pädevused	17
1.4 Probleemiseade, eesmärk ja uurimisküsimused.....	18
2 PEATÜKK: METOODIKA	20
2.1 Metodoloogiline lähenemisviis.....	20
2.2 Andmekogumismeetod	20
2.3 Uurimuses osalejad	21
2.4 Eetika	21
2.5 Uuriija refleksiivsus	22
2.6 Andmeanalüüs	22
3 PEATÜKK: ANALÜÜS	24
3.1 Lastekaitsetöötajate ametiidentiteet	24
3.2 Lastekaitsetöö ülesanded ja tulemus.....	26
3.3 Lastekaitsetöötaja kui sotsiaaltöötaja.....	29
3.4 Lastekaitsetöötaja kompetentsus.....	30
KOKKUVÕTE	34
Kasutatud kirjandus	36
LISA 1	40

SISSEJUHATUS

Lastekaitsetööd on Eestis tehtud väga pikka aega. Tingimused ja võimalused on erinevatel ajajärgudel olnud väga erinevad. Lastekaitsele on Eestis hakatud suuremat tähelepanu pöörama taasiseseisvumise ajal, kuid selle juured ulatuvad tagasi kaugemale ajalukku. Tamberg (2003) ütleb, et järjepidevusest lastekaitstes võib Eesti alal rääkida 19.sajandist, kui alustasid tegevust esimesed lastekodud.

Alates 1990. aastatest on hakatud lastekaitsetööd tegema, lähtudes selle peamisest põhimõttest, lapse huvidest (Suislepp, 1996). Eesti Vabariik pidi taasiseseisvumise järgselt kujundama kaasaegse ja hästi töötavat õigussüsteemi. Lapse õiguste valdkonnas võeti eeskujuks loodava regulatsiooni loomisel ÜRO lapse õiguste konventsioon (RT II 1996, 16 56), millega Eesti ühines 1991. aasta sügisel. Sellega võttis Eesti Vabariik endale kohustuse välja töötada ja rakendada ÜRO lapse õiguste konventsiooni põhimõtetele vastav lastekaitsepoliitika (Henberg, 2004).

Lastekaitsepoliitika elluviijaks on omavalitsustes lastekaitsetöötajad, kes tegelevad laste ja peredega lähtudes eelkõige lapse huvidest ja Eesti Vabariigi seadustest. Lastekaitsetöötajate puudumisel täidavad nende töökohustusi teised sotsiaalvaldkonna töötajad.

Perede sattumine lastekaitse vaatevälja toimub väga erinevatel põhjustel. Nendeks põhjusteks võivad olla ühe või mõlema vanema töötuks jäämine, alkoholism, narkomaania, perevägivald, lahutused jne. Sellistes olukordades on pere ja lapse abistajaks ja nõustajaks lastekaitsetöötaja, kes tegeleb kogu lapse ümber oleva tugivõrgustikuga. Selleks, et lastekaitsetöötaja oleks kompetentne tegelema abivajavate lastega, peavad tal olema oma ameti jaoks vastavad teadmised, oskused, väärtushinnangud ja isikuomadused. Samuti on väga oluline lastekaitsetöötajate ametiidentiteet, mis on üks osa isiku üldisest identiteedist ehk roll mida ta kehastab tööajal tööandja poolt kehtestatud reeglite järgi, määrates ära tüüpilise käitumis- ja suhtumisviisi selle ameti esindajana (Tamm, 2008).

Mujal maailmas, nt. Suurbritannias, täidavad laste heaolu ja kaitse funktsiooni sotsiaaltöötajad, keda nimetatakse laste sotsiaaltöötajateks (Roles and career progression, i.a). Haridus peab olema Suurbritannia laste sotsiaaltöötajatel sotsiaaltöö bakalaureus (BSW) koolist, mille on heaks kiitnud sotsiaaltöö hariduse nõukogu (Become a Social Worker, i.a). Eestis tagab laste kaitse ja heolu lastekaitsetöötaja, kes peab kahe aasta möödumisel alates lastekaitsetöötajana

teenistusse asumisest omandama sotsiaaltöötaja kutse spetsialiseerumisega lastekaitsele (RT I, 28.11.2017, 19). Lastekaitseaduse toob küll välja, et oluline on erialane ettevalmistus ja kõrgharidus, kuid jätab täpsustamata, mis on erialane ettevalmistus. Seega on oluline uurida kuidas lastekaitsetöötajad esitavad ise oma ametiidentiteeti meie sotsiaalsüsteemis. Sellele otsibki vastuseid minu uurimistöö ehk käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on **uurida kas lastekaitsetöötajad peavad ennast sotsiaaltöötajateks.**

Bakalaureusetöö jaguneb kolmeks osaks: teoreetiline, metoodika ja empiiriline osa. Kõik osad jagunevad veel omakorda alapeatükkideks. Esimene peatükk annab ülevaate kirjandusest ning teooriatest, mis käsitlevad lastekaitsetööd ja sotsiaaltööd. Uurimistöö esimene osas käsitleb identiteeti ja selle kujunemist. Seejärel selgitan sotsiaaltöö olemust. Peatüki lõpus on kirjeldatud lastekaitsetöötaja rolli ning pädevusi. Töö teises osas on esitatud uurimuse metoodika ja andmete analüüs meetodi kirjeldus. Töö viimane osa ehk empiiriline osa annab ülevaate tehtud intervjuude analüüsist ja saadud tulemuste tõlgendamisest.

Uurimistöö toetub kvalitatiivsel uurimisviisil. Uurimuse viisin läbi 2018. aasta veebruarist kuni märtsi alguseni kuue erineva lastekaitsetöötajaga. Materjale kogusin poolstruktureeritud intervjuude abil. Intervjuud toimusid erinevatel aegadel ja erinevates kohtades. Andmeanalüüsi teostasın temaatilise sisuanalüüsi põhimõtete alusel.

Bakalaureusetöö valmimise kaasaitamisel soovin tänada kõiki uurimuses osalenud lastekaitsetöötajaid.

1. TEOREETILINE ÜLEVAADE

1.1.1 Sotsiaalkonstruksionism

Uurimistööd toetavaks raamistikuks on sotsiaalkonstruksionismi teooria. Selle teooria järgi on sotsiaalne reaalsus inimeste poolt omistatud tähenduste maailm ning on olemas tänu inimeste osalusele selle loomises ja taasloomises (Strömpl, 2012). Gergen (2009) väitel sünnivad tähendused ja tõlgendused inimestevahelise läbirääkimise ja koostöö tulemusena. Sellest lähtuvalt on kõige mõistetava aluseks inimeste vaheline suhtlemine.

Strömpl (2012) ütleb, et sotsiaalne konstrueerimine on alati kollektiivne tegevus, kus diskursiivset objekti konstrueeritakse dialoogis/diskussioonis. Sotsiaalkonstruksionismile on omane kriitilisus maailma mõistmise viiside suhtes, tõlgenduste ja tähenduste olulisus, mida me loome ning see, et tähendused tekivad interaktsioonide kaudu (Strömpl, 2012). Selle teooria edastamisel on oluline koht keelel kui olustikul, millest sõltumata pole väline maailm üldse tunnetatav (Strömpl, 2012). Keele kaudu toimub maailma mõistmine ning see on hädavajalik, kui soovitakse saada adekvaatset pilti tegelikkusest (Strömpl, 2012). Gergen (2009) väitel pole aga keel reaalsuse peegeldus, sest situatsioonide põhjal on võimalik moodustada hulgaliselt konstruktsioone, seejuures puudub alus liigitada üht tõsemaks kui teist.

Sotsiaalkonstruksionismile on omane teadmiste ja sotsiaalse praktika tihe seostamine (Strömpl, 2012). Payne (2014) kirjeldab sotsiaalkonstruksionismi kui inimeste käitumist, mille kaudu nad jagavad oma teadmisi teiste inimestega läbi sotsiaalsete protsesside. Sotsiaaltöötajad saavad oma teadmisi edasi anda jutustades lugusid oma tööst, mis muutuvad teiste jaoks tähendusrikasteks, siis kui jutustaja neid lahti mõtestab (Linno ja Strömpl, 2012). Selliselt saavad sotsiaaltöötajad luua oma ametiidentiteeti- keele kaudu, läbi narratiivide, sest lugude jutustamine on indiviidi mina (self) kujunemise seisukohalt vältimatu sotsiaalne oskus ning identiteedi kujunemise põhiline meede (Strömpl, 2012). Rääkides ja ennast eriala esindajana presenteerides luuakse üheskoos oma eriala identiteet. Lugusid esitades väljendavad jutustajad ka oma emotsioone, mõtteid, tõlgendusi ja hinnanguid, mille kaudu nad loovad oma isikliku identiteedi (Linno ja Strömpl, 2012).

Kogu sotsiaaltöötajate töö koosnebki suhtlemisest. Selle käigus jagatakse teadmisi, kogemusi, emotsioone ning edastatakse omi mõtteid ja ettepanekuid, mis on sotsiaalkonstruksionismile omane.

1.1.2 Identiteedi käsitlused

Identiteedi käsitluses eristatakse kaht olulist arenguliini: psühholoogilist ja sotsioloogilist. Teatud koolkonna psühholoogid kirjeldavad identiteeti kui sisemist, suhteliselt püsivat protsessi, sotsioloogiline lähtekoht käsitleb identiteeti kui sotsiaalset ja keskkonnast sõltuvat fenomeni (Valk, 2003). Identiteet ei saa olla püsiv, see moodustub ja muutub pidevalt sõltuvalt kultuurisüsteemi erinevustest (Tamm, 2008). Identiteet mõistetakse kui protsessi, mis tähendab identiteedi muutumist. Identiteeti ei käsitleta kui püsivat indiviidi omadust, vaid nähakse situatiivsena, ajas, ruumis, kontekstis ja suhetele muutuvana (Valk, 2003).

Suhtlemine maailmaga toimub keele abil, millel on oluline roll sotsiaalse tegelikkuse mõistmisel ning oma sisemise minaga tegelemisel (Strömpl, 2012, Valk 2003). Ilma keeleta ei ole võimalik tunnetada välist maailma ning keele arvesse võtmine on hädavajalik, kui soovitakse saada adekvaatset pilti tegelikkusest (Strömpl, 2012). Keele kaasabil avaldab inimene oma arvamust, kirjeldab situatsioone, loob sidemeid, edastab informatsiooni ning kujundab erinevaid identiteete ja ametirole.

Sotsiaalse olendina on inimese identiteet loomulikult seotud ja mõjutatud temast “väljaspool” toimuvaga- alates lähemast ümbrusest (pere, sõpruskond) kuni töö, eriala-kutseala ja ühiskonnani välja (Sarv, i.a). Niisiis võib inimene kui tervik “koosneda” erinevatest identiteetidest, mis ometi moodustavad ühe - Mina (inglise keeles I) (Sarv, i.a). Mina - pilt kujuneb välja inimeste vastastikuse suhtlemise alusel ning inimese eneseteadvus põhineb erinevatel rollidel (Mead, 1934).

Tamm (2008) ütleb viidates Stuart Halli (1999) seisukohale, et sotsioloogiline identiteedikäsitlus ei näe subjekti autonoomsena, sest identiteet moodustub mina ja keskkonna interaktiivses mõjusuhetes.

Identiteet põhineb sarnasustel ja erinevustel, mida tajutakse võrdluses teiste indiviididega ja mis määrab persooni unikaalsuse tunnetuse indiviidina (Tamm, 2008). Inimesed on kõik

erinevad ja unikaalsed oma isikuomaduste poolest. Identiteet on see, mille inimene ise loob läbi oma väärtushinnangute, suhtumise, käitumise ning sotsiaalse keskkonna. Identiteet tähendab inimese olemust, isiksuse tuuma (Tamm, 2008).

Identiteediks saab nimetada inimeste teatud omadusi, mis teevad neid teiste suhtes eriliseks. Identiteet on inimese enda loodud, ajas, ruumis ja kontekstis muutuv. Inimese loodud identiteet on aluseks tema sotsiaalsele suhtlemisele maailmaga läbi erinevate rollide. Identiteedi puhul saab rääkida nii sotsiaalsest kui ka personaalsest identiteedist.

Sotsiaalne identiteet tähendab identiteedi seotust sotsiaalsete gruppide, suhete ja rollidega ning põhineb indiviidi määratlusel grupikuuluvuse alusel suhtes teiste indiviididega, seda sotsiaalset identiteeti võib käsitleda inimsuhetel põhineva (interpersonaalne) ja kollektiivse identiteedina (Tamm, 2008). A. Valk (2003) ütleb viidates H. Tajfelile (1981), et sotsiaalne identiteet on indiviidi minakontseptsiooni osa, millega indiviid kujundab neid sotsiaalseid gruppe, kuhu ta kuulub. Sotsiaalne identiteet luuakse läbi erinevate rollide. Sotsiaalne roll teise inimese või grupiga ei muutu automaatselt inimese identiteedi osaks, vaid oluline on sellele rollile omistatud tähtsus ja tähendus (Valk, 2003). Inimese jaoks kuulumine sotsiaalsesse gruppidesse sõltub temast endast ning sellest kuivõrd ta ise seda kuulumist väärtustab. T. Bachmann (2015) kirjeldab, et inimene, kuuludes sotsiaalsesse gruppi, peab oluliseks selle grupi liikmete arvamust ning hinnangut ning kasutab arvamusi oma otsuste tegemisel ja suhtumise kujundamisel.

Sotsiaalse identiteedi juurde kuulub ka inimese personaalne identiteet. A. Valk (2003) ütleb, et personaalseks identiteediks võib pidada unikaalset osa indiviidi minakontseptsioonist - erilisi detaile eluloost, oma kogemustest, inimese isikuomadusi, eelistusi, käitumisviise jne. Läbi personaalse identiteedi kujundatakse sotsiaalseid rolle ja identiteeti (Valk, 2003).

1.1.3 Ametiidentiteet

Ametiidentiteet on üks osa isiku üldisest identiteedist ehk roll mida ta kehastab tööajal tööandja poolt kehtestatud reeglite järgi, määrates ära tüüpilise käitumis- ja suhtumisviisi selle ameti esindajana (Tamm, 2008). Igal ametil on seega erinev identiteet, mida kujundavad vastavad

tööülesanded ja keskkond. Lisaks ametiidentiteedile on ka kutseala identiteet, mis hõlmab tüüpilisi käitumise ja suhtlemise viise, mis on omased teatud ameti esindajale (Randmann, i.a).

Tamm (2008) on väitnud oma raamatus, et ametiidentiteedi kujunemine algab indiviidi ametivalikuga, mida iseloomustab ametiga sobitumine ning omale huvitava ja iseseisvust võimaldava töö valimine. Selle edasist kujunemist mõjutab iga töötaja individuaalne mina-käsitus- tema väärtushinnangud, maailmavaade, isiksuse põhiolemus, tema identiteet. Ametiidentiteet tähendab ka indiviidi käsitlust sellest, kuidas ta ametitegevusega toime tuleb ning väljendub ametirolli omaksvõtmises- kui suurel määral tema isiksuslikud omadused vastavad töö sisule ja eesmärkidele (Tamm, 2008).

London ja Mone (1987) on väitnud, et tugeva mina-identiteediga töötajal on suuremad eeldused tugevama ametiidentiteedi kujunemiseks, sest tal on realistlik ametikäsitus, selged karjäärieesmärgid, saavutusvajadus ning tahe juhtida, et protsesse soovitud suunas liigutada. Need on professionaalse töö aluseks, kuna tervik moodustatakse praktilistest teadmistest- oskustest, mis ühendatakse oma isiksuse omaduste ja väärtushinnangutega (London, Mone 1987). Tamm (2008) kirjeldab mina-identiteedi olemust kui indiviidi enesemääratlust, kus on tegemist kognitiivsete, emotsionaalsete, väärtushinnanguliste ja intensionaalsete komponentidega.

Ametiidentiteedi kujunemisele avaldavad, lisaks eelnevale mõju ameti üldine hinnang ja prestiiž, ametinormid ja ametirollid (Sarv, i.a). Igas ühiskonnas on ameteid, mis ei ole eriti hinnatud. See avaldab mõju ka vastava ameti ametiidentiteedile, sest identiteedi loovad selle ameti esindajad. Tamm (2008) nimetab, et ameti prestiiž eeldab positsiooni ja töö spetsiifiliste oskuste olemasolu. Ametite mõjuvõim, prestiiž on sõltuv ühiskonna väärtushinnangutest ja tähendustest, mida ühiskonnas omistatakse teatud ameti tegevuspraktikale, mida tunnustatakse ja peetakse oluliseks või ka vähem hinnatuks (Tamm ja Tiko, 2002). Sotsiaaltööl on ühiskonnas madal maine, mille põhjus ei peitu sotsiaaltöötajates, vaid nende klientides, sest madal sotsiaalne staatus ühiskonna mõjutab ka sotsiaaltöötajate mainet (Weiss-Gal ja Welbourne 2008, Higgins jt 2016 viidanud Saia, Sooniste, ja Gornischeff, 2018).

Sotsiaaltöö puhul saab rääkida ka sellisest erialasest identiteedist, mille aluseks on sotsiaaltöö teadmus, mis põhineb mõistete, teooriate, meetodite ja praktika kogumil ning mis luuakse koos teiste sotsiaaltöötajate ja teiste ameti esindajatega (Wilken, 2016b).

Kokkuvõtvalt võib öelda, et identiteet on inimese arusaam iseendast. Sama oluline on ka arusaam oma ametist tulenevast identiteedist ning selle ühendamisest isikliku identiteediga. Ameti valikul lähtub inimene sellest, mis talle huvi pakub, võimaldab iseseisvust ning mida toetab tema identiteet. Iga ametiga käib kaasas ka vastava ameti roll, mida inimene kehastab tööajal - politseinik, õpetaja, sotsiaaltöötaja jne.

1.1.4 Ametiroll ametiidentiteedi osana

Ametiroll väljendab töötaja õigusi, kohustusi, pädevus- ja võimupiire (Tamm, 2008). Sotsiaaltöös on töötaja ametirollid seotud ametiidentiteedi kujunemisega, sest ametirolli omaksvõtt tähendab ka tööülesannet ja keskkonna ootuste aktsepteerimist (Tamm, 2008). Sotsiaaltöötajal on vajalik tööga toimetulekuks tugev identiteet, mis tuleneb tema ametirollist. Mida rohkem teadmisi, oskusi ja kogemusi on sotsiaaltöötajal seda professionaalsemat abi suudab ta pakkuda abivajajatele. Teiste inimeste aitamiseks peab mõistma, kes ise ollakse, kuhu kuulutakse, mis on enda eesmärgid, mis on elus oluline, mis vähem oluline jne (Tamm, 2008).

Tamm (2008) kirjeldab ametirolli kui kogumit käitumisviise, mis on seotud positsiooniga sotsiaalses struktuuris ja ametkonnas. T. Bachmann (2015) ütleb, et ametiroll on kui normidega piiritletud käitumisviis, mida töötajalt oodatakse ja mis tagab ametifunktsioonide täitmise. Rolli omandamisega kaasnevad ka ootused vastavale rollile, ettekujutus rollist, rollikäitumine ja rolli tajumine (Bachmann, 2015).

T. Tamm (2008) on öelnud, et ametirollide käsitus peab olema realistlik ja põhinema teadmistel ja oskustel ning interventsioonistrateegiatel, kuid eelkõige eetikal, professioni filosoofial. See kõik annab kindluse ja tasakaalu töös, mis Tamme (2008) arvates võimaldab tööga hästi toime tulla ning kujundab sidusust tööga, mis on ametiidentiteedi kujunemise alus.

Ametirolli ja seejärel ametiidentiteedi kujunemise üheks oluliseks osaks, peale töötaja õiguste ja kohustuste, on inimese pädevus ehk kompetents. Kompetents tähendab võimeid ja teadmisi ja oskusi sooritada tööülesandeid oma töövaldkonnas vastavalt ootustele ning toime tulla töövaldkonna uutes ja muutunud tingimustes (Tamm, 2008). Tamm (2008) ütleb, viidates Evers, Rush ja Berdrow (1998), et kompetentsuse aluseks on baaskompetentsused, mis on

kontroll elu üle, kommunikatsioonioskused, inimeste juhtimine ja tööülesannete korraldamine ning innovatsiooni ja muutuste kirjeldamine.

Sotsiaaltöö ametirolli täites osutuvad sotsiaaltöötajale oluliseks tema väärtushinnangud ja ametieetika, professionaalsed teadmised-oskused ehk tema kompetentsus, mille abil tehakse klienti puudutavaid otsuseid ja valikud, toetudes eetikale ja humanistlikele väärtushinnangutele (Tamm, 2008).

Sotsiaaltöötajate pädevust peetakse mitmekihiliseks. Guttman, Eisikowits ja Malucchio (1988) on struktureerinud sotsiaaltöötajate pädevused järgnevalt:

- 1) Intellektuaalne pädevus- tööd puudutav üldine mõistmine
- 2) Tegevuslik pädevus- olukordadest tulenev sekkumise mõistmine
- 3) Isiklik pädevus- iseenda mõistmine ja tundmine; tahe arendada oma professionaalsust
- 4) Hinnanguline pädevus võime hinnata ja analüüsida tulemusi, prognoosida sekkumise tagajärgi ja mõjutusvõimalusi (Tamm, 2008).

Kokkuvõtvalt võib öelda, et sotsiaaltöö identiteet, nagu identiteet üldse, on pigem protsess kui miski ükskord ja igaveseks antud fenomen, mis ei muutu iialgi, kuid püsivalt jäävad alles sotsiaaltöö identiteedi põhikomponendid- teooria, uurimus, praktika, inimõigused ning sotsiaalne õigus (Strömpl, 2018).

1.2 Sotsiaaltöö määratlus

Sotsiaaltöö olemust kirjeldatakse väga mitmeti. Ewijk (2016b) väidab, et sotsiaaltöö on oma olemuselt lai ja mitmekesine, milles jälgitakse õigluse ja abivajajatele pühendunud põhimõtteid. Põhitegevuseks on toimetulek argieluga, sotsiaalse toimimise toetamine, kus pannakse rõhku juhendamisele, innustamisele ja rehabilitatsioonile (Ewijk 2016b). Sotsiaaltöö põhineb abivajajate aitamisel ja toetamisel, kus neile võimaldatakse erinevaid sotsiaalseid teenuseid.

Sotsiaaltööl on oma teooria ja praktika, milles on ühendatud asjatundlikkus, suhtlemise ning mõistmise ja õigesti tegutsemise kunst (Ewijk, 2016a). Wilken (2016a) kirjeldab sotsiaaltööd kui professiooni, milles järgitakse õigluse ja abivajajatele pühendumise põhimõtteid ning

sotsiaaltöötaja peab alati teenima klienti, mitte organisatsiooni, olles enne hoolikalt analüüsinud kliendi vajadusi.

Payne (2006) iseloomustab sotsiaaltööd kui tunnustatud ametit, mille korraldamiseks on vaja kõrgemat haridust ja töötajate asjatundlikkust, suutmaks tegeleda sotsiaalse hindamise ja abivajajatele teenuste osutamisega. Sotsiaaltöö hoidub oma praktikas ära kasutamist, rõhumisest ja teistest sotsiaalse kahju vormidest (Payne, 2006).

2014. aastal kiitis Rahvusvahelise Sotsiaaltööd Õpetavate Kõrgkoolide Assotsiatsiooni (IASSW) juhtkomitee heaks uue sotsiaaltöö definitsiooni, mille on eesti keelde tõlkinud Marju Selg ja mis kõlab järgmiselt: „*Sotsiaaltöö on nii praktiline põhinev kui ka akadeemiline teadusala, mis aitab kaasa sotsiaalsetele muutustele ja arengule, inimeste võimustumisele ja vabanemisele ning edendab sotsiaalset ühtekuuluvust. Sotsiaaltöös on tähtsal kohal sotsiaalne õiglus ja inimõigused, kollektiivne vastutus ja erinevuste austamine. Toetudes sotsiaaltöö teooriatele, sotsiaal- ja inimteadustele ning pärimusteadmistele, ärgitab sotsiaaltöö inimesi ja struktuure ületama elus ettetulevaid raskusi ning suurendama heaolu*“ (IASSW, 2014 viidanud Selg, 2014)).

Selg (2014) toob oma artiklis „Sotsiaaltöö professiooni ülemaailmne definitsioon“ välja definitsioonis loetletud sotsiaaltöö põhimõtted, mis on inimese olemusliku väärtuse ja inimväärikuse austamine, kahjustamisest hoidumine, erinevuste austamine ning inimõiguste ja sotsiaalse õigluse kaitsmine.

Wilken (2016a) sõnastab oma artiklis sotsiaaltöö kui kutseala peamise eesmärgi. See kõlab järgnevalt: „*Sotsiaaltöö kui kutseala peamine eesmärk on aidata inimestel kasutada ja arendada oma võimeid nii, et nende elu oleks võimalikult õnnelik.*“

Sotsiaaltöö teostajaks on sotsiaaltöötaja, kes tegeleb probleemide lahendamisel hättasattunud inimestega tagades neile võimaluse saada seadusest tulenevat abi ja toetusi. Ewijk (2016a) iseloomustab sotsiaaltöötajat kui laia profiiliga tarka professionaali, kes tegutseb keerukates eluolukordades eesmärgiga neid parandada.

Strömpl (2018) ütleb, et sotsiaaltöötaja tegevuse eesmärk on aidata kliendil areneda iseseisvaks, vastutustundlikuks ja toimetulevaks indiviidiks. Sotsiaaltöötajad on inimesed, kes ehitavad sildu eri kallastel olevate inimeste, kogukondade ja organisatsioonide vahel (Strömpl, 2018).

Sotsiaaltöö on elukutse, mille käigus jälgitakse õigluse ja abivajajatele pühendumise põhimõtteid, tagadas seeläbi neile üldine heaolu koos inimväärikusega.

1.3 Lastekaitsest

Lastekaitse on sotsiaaltöö üks osa, mis on spetsiifiliselt keskendunud tööle lastega ja lastega peredega. Lastekaitsetöö hõlmab perede toimetuleku toetamist laste kasvatamisel ja hooldamisel ning laste õiguste kaitset ja heaolu tagamist (RT I, 28.11.2017, 19). Lastekaitse lähtekohad tulenevad ÜRO lapse õiguste konventsioonist (RT II 1996, 16 56), millega Eesti ühines 1991. aastal. Konventsiooniga ühinemisega võeti rahvusvaheliselt tunnustatud õigused igale Eesti territooriumil elavale lapsele. Laste õiguste konventsiooni kohaselt tagamaks lastele nende õigused ja vajadusel abi, on vaja paljude erinevate asutuste ja organisatsioonide koostööd.

Lastekaitsealane tegevus hõlmab laia ringi tegutsejaid, näiteks tegelevad valdkonna arendamise ja praktilise poolega paljud ministeeriumid ja riigiasutused, samuti mitmed mittetulundusorganisatsioonid, haridus-, hoolekande- ja tervishoiuasutused jne. Suurem osa tegevusi viiakse siiski ellu kohalikes omavalitsustes, kellel lasub otsene vastutus ja kohustus oma haldusterritooriumil elavaid inimesi toetada ja abistada. Selleks on, vastavalt lastekaitseaduse (RT I, 28.11.2017, 19) § 18 lg 1 180 kohalikus omavalitsuses olemas lastekaitsetöötaja, kes tegeleb laste ja peredega. Lastekaitsetöötaja on lastekaitseaduse (RT I, 28.11.2017, 19) järgi sotsiaalkindlustusameti, maakonna või kohaliku omavalitsuse üksuse ametnik, kes täidab talle lastekaitseaduses või muus õigusaktis sätestatud ülesandeid lapse õiguste ja heaolu tagamisel.

Sotsiaalministeeriumi poolt 2012 aastal läbiviidud uuringust selgub, et lastekaitsetöötajaid oli palgatud vaid üheksas omavalitsuses kaheteistkümnest (täiskohaga lastekaitsetöötajad) (Tender jt, 2013). Ülejäänud omavalitsustes täidavad lastekaitsetöötajatele omaseid ametikohustusi teised sotsiaalvaldkonna töötajad, kelleks on nii noorsootöötajad, sotsiaalhoolekandespetsialistid, sotsiaalpedagoogid, alaealiste komisjonide sekretärid (Tender jt, 2013). Samast uuringust selgub, et 2012. aastal oli omavalitsustes kokku 48 ametikohta, mis tegelesid laste valdkonna teemadega (Tender jt, 2013). Eestis sattus 2012. aastal lastekaitse

vaatevälja ühe lastekaitse töötaja kohta 1358 last. Optimaalseks peetakse 1000 last ühe lastekaitsetöötaja kohta (Tender jt, 2013).

Seega on abivajavaid lapsi ühe lastekaitsetöötaja kohta väga palju. Lastekaitsetööd tehakse oma teiste töökohustuste kõrvalt. See võib kaasa tuua töö kvaliteedi languse, töötajal jääb puudu vastava eriala kompetentsidest ning abivajajad lapsed ei pruugi saada neile vajalikku õigeaegset ja kvaliteetset abi (Tender jt, 2013). Täites lastekaitsetöötaja töökohustusi võtab noorsootöötaja endale lastekaitsetöötaja rolli, millesse ta toob kaasa oma teadmised ja pädevused noorsootööst.

Laste heaolu sõltub lapsest ja teda ümbritsevast keskkonnast. Lapse jaoks on kõige olulisem alati perekond, tema ema ja isa. Seega peab lapse kaitsmine algama kodust, tema vanematest. Vanemate väärtushinnangutel, käitumisel, suhtumisel on oluline osa lapse elukäigu kujundamisel. Vanemate eeskuju on aluseks ka lapse kujunemisel lapsevanemaks. Kahjuks ei suuda kõik lapsevanemad alati tagada lastele turvalist elukeskkonda ning peavad abi otsima väljastpoolt kodu. Abi saamiseks tuleb pöörduda kohaliku lastekaitsetöötaja poole, kes vastavalt oma tööülesannetele ja õigusaktidele korraldab lapse heaolu tagamise. Last puudutavate otsuste tegemisel lähtutakse ennekõike lapse huvidest. Lapse huvide kaitse rajaneb kolmel printsiibil:

- 1) lapse otsene kaitse (protection)- professionaalne sekkumine ja hoolitsus lapse ja pere eest
- 2) hoolitsus lapse eest (provision)- lapse ligipääs ühiskonna ressursidele ja teenustele
- 3) lapse osalus (participation)- lapse mõtete väljendusvabaduse ja individuaalsuse arvestamine (Taylor jt 2001; Cantwell 1993 viidanud Reinomägi, Sinisaar, Toros, ja Kutsar, 2013).

Lastekaitsetöö põhiprintsiip ongi lapse toetamine pere toetamise kaudu (Tamm, 2004). Pere olemasolu on lapsele kõige tähtsam. Seega on oluline pere tugevdamine, et lapsevanem tuleks toime igapäevaeluga, suudaks lapse eest hoolitseda, tagaks lapse arenguks vajaliku kasvukeskkonna ja annaks edasi ühiskonnas aktsepteeritud väärtusi (Tamm, 2004).

Lastekaitsetöö on sotsiaaltöö üks haru, mis keskendub lastele ja peredele ning selle töö põhiprintsiibiks on laste õiguste tagamine lähtudes nende huvidest. Teinekord tuleb lastekaitsetöötajal lapse tema heaolu huvides perest ka eraldada. Lastekaitseaduse (RT I, 28.11.2017, 19) § 33 ütleb, et kohaliku omavalitsuse üksus või Sotsiaalkindlustusamet võib eraldada lapse perekonnast ja vajaduse korral määrata lapse ja vanema suhtluskorra enne

hooldusõiguse piiramise kohtumäärust, kui lapse jätmise perekonda või vanema ja lapse vaheline suhtlus ohustab lapse tervist või elu. Seega, kui lapsevanem seab ohtu lapse tervise või elu, siis võib lastekaitsetöötaja eraldada lapse perest kas ajutiselt või alaliselt - lastekaitsetööl on lisaks abistavale ülesandele ka vanemaid teatud mõttes karistav ülesanne.

1.3.3 Lastekaitsetöötaja pädevused

Lastekaitsetöö võtmeisikuks on lastekaitsetöötaja, kellele püstitatakse töö iseloomust tulenevalt kõrged nõudmised nii hariduse, tööalaste oskuste ja isikuomaduste suhtes. Lastekaitsetöötajal peab olema vastavalt lastekaitseseaduse (RT I, 28.11.2017, 19) § 19 lg 1 ja lg 2 kohaselt erialane ettevalmistus ja kõrgharidus ning hiljemalt kahe aasta möödumisel alates lastekaitsetöötajana teenistusse asumisest peab ta omandama sotsiaaltöötaja kutse spetsialiseerumisega lastekaitsele. Kutse taotlemiseks peab lastekaitsetöötajal olema erialane bakalaureuse- või kutsekõrgharidus (Poopuu, i.a). Lastekaitseseadus ütleb, et lastekaitsetöötajal peab olema erialane ettevalmistus, kuid jätab täpsustamata, milline erialane ettevalmistus peab lastekaitsetööd tegeval inimesel olema ning millistel alustel ja kuidas tuleb hinnata inimese sobivust sellele tööle (Poopuu, i.a).

Lastekaitsetöötaja lähtub oma töös Eesti Vabariigi seadusandlusest, sotsiaaltöötaja eetikakoodeksist ning ametijuhendist. Vastavalt sotsiaalala töötaja eetikakoodeksile (2005) peab sotsiaaltöötaja teenima ühiskonna huve, õigustama kliendi usaldust, tõstma ja hoidma oma elukutse mainet ning toetama inimese loomupärast väärtust ning õigust heaolule ja väarikale kohtlemisele. Eetikakoodeks rõhutab kliendi õigust privaatsusele ja konfidentsiaalsusele, kliendi õigust usaldusele ning töötaja käsutuses oleva teabe vastutustundlikku kasutamist vastavalt asutuses kehtestatud korrale või kliendiga sõlmitud kokkuleppele (Sotsiaalala töötaja eetikakoodeks, 2005).

Lastekaitsetöötaja pädevuste alla kuulub esmase ennetustöö korraldamine, koostöösuhete loomine laste ja perede heaoluga tegelevatega spetsialistidega; abivajava lapse märkamine ning pere abistamine koostöös kogukonna ja politseiga; lapse õigusabile suunamine; lapse ja perede kiire abistamine kriisiolukordades koostöös teiste asutuste ja spetsialistidega (Kutsestandard: Sotsiaaltöötaja t. 6., 2014). Lastekaitsetöötaja peab ka nõustama abivajavat last ja teda

kasvatavaid isikuid argielu korralduslikes küsimustes arvestades lapse isiksust ja arengutaset ning teeb koostööd lasteasutustega, kooli sotsiaaltöötajaga jt. tugispetsialistidega; korraldab eestkostet; on lepitusprotsesside juhtumikorraldajaks; korraldab lapse asendushooldusele paigutamise; esindab last õigusaktides sätestatud menetlustes (kohtumenetlused, õppenõukogu jne) vastavalt seadusandlusele; toetab asendushoolduselt, erikoolist lahkuvate või õigusrikkujate rehabilitatsioonikeskusest tagasipöörduvate noorte kohanemist iseseisva eluga ning teavitab lapsendada soovivat isikut lapsendamiseiga seotud toimingutest (Kutsestandard: Sotsiaaltöötaja t. 6., 2014).

Lastekaitsetöötajatel on võimalik omandada ka sotsiaaltöötajate kutsetase nr. 7. Tavaliselt on 7. taseme sotsiaaltöötajal erialane magistritaseme haridus ning spetsialiseerumisele vastava koolituse ja töö käigus omandatud kutseoskused (Kutsestandard: Sotsiaaltöötaja t. 7., 2014).

Lastekaitsetöötajatel on võimalik oma pädevusi tõsta osaledes erinevatel koolitustel ja läbides täiendusõpet. Selleks, et luua tasakaal kiiresti muutuva tööprotsessi ja töötaja pädevuste vahel, tuleb pidevalt edendada ametialast arengut täiendusõppe teel (Tamm, 2008). Koolituste läbimine on reguleeritud 2018.a. lastekaitseadusega, mis näeb ette lastekaitsetöötajatele võimaluse saada igal aastal tasuta täienduskoolitust (RT I, 28.11.2017, 19). Koolitustel osalemine on vabatahtlik ja need on mõeldud kohalike omavalitsuste ja Sotsiaalkindlustusameti lastekaitsetöötajatele, sotsiaaltöötajatele ja muudele ametnikele, kes täidavad laste õiguste ja heaolu tagamise ülesandeid (Rumvolt, 2015).

Hea lastekaitsetöötaja tunneb laste ja perekondade hoolekande ning loomulikult sidusvaldkondade (hariduse, tervishoiu jt) korraldust ja seadusi ning omab ülevaadet paikkonna laste ja perekondade olukorrast ning elukeskkonna ja probleemistiku eripärast (Lapsed ja pered, i.a).

1.4 Probleemiseade, eesmärk ja uurimisküsimused

Sotsiaaltööd iseloomustatakse kui laia ja mitmekesisist ning abivajajatele orienteeritud tööd. Sotsiaaltöö eriala ja elukutse positsioon on pidevas arengus seose toimuvate muutustega ühiskonnas. Sotsiaaltöös toimub pidev tasakaalu otsimine teooria ja praktika vahel ja professionaalse identiteedi järjepidev loomine (Saia jt, 2018). Sotsiaaltöö üheks osaks on töö

laste ja peredega ning selle teostajaks on lastekaitsetöötaja, kes on erialase kõrgharidusega spetsialist. Lastekaitsetöö hõlmab perede toimetuleku toetamist laste kasvatamisel ja hooldamisel ning laste õiguste kaitset ja heaolu tagamist (Lastekaitseseadus, RT I, 28.11.2017, 19). Nii nagu sotsiaaltöö erialana laiemalt, nii on ka lastekaitsetöö kui elukutse positsioon ühiskonnas pidevas arengus ning arenemas on ka lastekaitsetöö kui elukutse professionaalne identiteet. Sotsiaaltöö kui professioni kujunemisele avaldavad mõju sotsiaaltöötajate ootused, väärtused, võimed, arenevad erialased teadmised- oskused, hoiakud ja tegevused (Saia jt, 2018). Inimeste võimed ning teadmised ja oskused on tööalase pädevuse ehk kompetentside aluseks (Tamm, 2008). Tamm (2008) ütleb ka, et professionaalse töötaja pädevus kuulub ametiidentiteedi juurde. Ametialane pädevus ei ole staatiline oskuste- võimete kogum, vaid jätkuvalt muutuva ja kasvava protsessi tulem (Tamm, 2008).

Lastekaitsetöö on ühiskonna seisukohalt väga oluline ja vastutusrikas. Lastekaitsetöötaja peab olema oma ala professionaal, et aidata abivajavaid lapsi. Seoses eelnevaga on oluline uurida kuidas lastekaitsetöötajad esitavad oma ametiidentiteeti.

Minu uurimistöö eesmärgiks on uurida kas lastekaitsetöötajad peavad ennast sotsiaaltöötajateks.

Nimetatud eesmärgi täitmiseks on püstitatud järgmised uurimisküsimused:

1. Kellena määratleb ennast lastekaitsetöötaja?
2. Kuidas kujuneb lastekaitsetöötajate ametiidentiteet ehk enesemääratlemine?
3. Millel põhineb lastekaitsetöötajate enesemääratlemine?

2 PEATÜKK: METOODIKA

2.1 Metodoloogiline lähenemisviis

Käesolevas bakalaureusetöös kasutan kvalitatiivset lähenemist, mis võimaldab mõista lastekaitsetöötajate tõlgendusi.

Kvalitatiivse uurimistöö üheks enim kasutatavaks meetodiks on intervjuude korraldamine intervjuueeritavatele loomulikus keskkonnas mõistmaks nende käitumisi, arusaamu ja kogemusi (Laherand, 2008). Kvalitatiivse uurimuse korral saadakse andmed sõnalise suhtlemise kaudu, järeldusi ei esitata arvuliste näitajatenä ja uurimuse käigus keskendutakse teema süvaanalüüsile (Laherand, 2008). Kvalitatiivse uurimuse tulemuseks on teooria või detailsed ja põhjalikud kirjeldused uuritavast nähtusest, mis põhinevad inimeste subjektiivsetel hinnangute (Laherand, 2008).

2.2 Andmekogumismeetod

Andmekogumismeetodina kasutasin poolstruktureeritud individuaalintervjuud, mis viiakse läbi ühe intervjuueeritavaga, kellel on võimalik privaatset, omas tempos käsitletavaid teemasid arutada. Poolstruktureeritud individuaalintervjuude puhul on eelnevalt koostatud intervjuukava, küsimused on sõnastatud paindlikult ning intervjuu ajal on võimalik muuta küsimuste järjekorda ja vajadusel küsida täpsustavaid küsimusi (Lepik jt, 2014).

Intervjuukava koostamisel kasutasin Daisy Tatra bakalaureusetöö intervjuukava, mille kohandasin lastekaitsetöötajate jaoks.

Individuaalintervjuude kasutamine annab võimaluse intervjuueeritavatel oma arusaamu kirjeldada nii nagu nemad sellest aru saavad. Poolstruktureeritud intervjuude kasuks otsustasin, sest intervjuu viiakse läbi intervjuueeriija poolt koostatud intervjuukavaga, mis võimaldab lähtuda osalejate räägitavast ja sellest tulenevalt küsimuste järjekorda muuta. Intervjuu kava on esitatud Lisas 1.

2.3 Uurimuses osalejad

Uurimuses osales kuus lastekaitsetöötajat - viis lastekaitsetöötajat oli kohalikust omavalitsusest ja üks lastekaitsetöötaja oli Sotsiaalkindlusametist. Intervjuus osalejate valiku tegin kohalike omavalitsuste ja Sotsiaalkindlustusameti kodulehekülgede põhjal. Kokku kirjutasin kümnele kohalikuomavalitsuse ja viiele Sotsiaalkindlustusameti lastekaitsetöötajale. Nendest oli nõus minu intervjuus osaleme kuus lastekaitsetöötajat. Algselt planeerisin intervjuud läbi viia vähemalt seitsme lastekaitsetöötajaga aga ei leidnud nii palju huvilisi. Peale kolmandat intervjuud sain ka aru, et kõik lastekaitsetöötajad vastavad enamusele küsimustest enam vähem samamoodi, tuues välja eranditena enda jaoks olulisi lisanüansse oma töös. Intervjueeritavatega võtsin ühendust e-maili teel, tutvustades ennast ja uurimuse eesmärki ning intervjuuks kuluvat aega.

2.4 Eetika

Intervjuu alguses selgitasin osalejatele enda uurimuse eesmärki, uurimuse olulisust ning, et uurimus keskendub nende isiklikule arvamusele. Samuti selgitasin intervjuus osalejatele, et tulemused esitatakse lähtudes konfidentsiaalsuse põhimõttest, lisaks küsisin enne vestluse algust luba lindistamiseks ja hilisemaks transkribeerimiseks. Ühelgi uurimuses osalenul polnud selle vastu midagi.

Uurimuse jaoks intervjuude andmine oli vabatahtlik. Leppisime kokku, et ei avalikusta ühtegi intervjuus osalenu nime ega töökohta. Intervjuudes osalejate konfidentsiaalsuse tagamiseks ei nimeta ma töös nende nimesid vaid kajastan neid koodidena INT1 jne. Samamoodi ei avalikusta ma intervjuudes osalejate töökohti.

2.5 Uurija refleksiivsus

Intervjuud viisin läbi perioodil veebruari lõpp kuni märtsi algus 2018. Kõige lühem intervjuu kestis 20 minutit ja kõige pikema intervjuu kestvus oli 50 minutit. Intervjuud toimusid intervjuueeritavate enda poolt väljapakutud kohtades, mis olid enamasti nende enda kabinet. Intervjuu koosnes kaheteistkümnest avatud küsimusest. Küsimused olid sõnastatud selliselt, et intervjuueeritav saab vastata nii nagu ta ise arvab. Lisaks kasutasin väga palju aktiivset kuulamist ja mõtlesin kogu aeg nendega kaasa ning kui midagi jäi arusaamatuks küsisin alati täpsustavaid küsimusi. Tihtipeale tekkis ka selline olukord, kus ühe küsimuse käigus vastas intervjuueeritav ära mitu küsimust. Sellistes olukordades muutsin küsimuste järjekorda, et teemad paremini omavahel haakuksid. Enne igat intervjuu algust küsisin mõned sissejuhatavad küsimused, et luua vabam õhkkond. Intervjuude käigus tajusin, et mind peetakse juba kolleegiks. Paljudel juhtudel vastati küsimusele ning siis öeldi, et küll sa ka seda kunagi enda töös kogeda saad.

Enne esimest intervjuu toimumist tundsin hirmu, et mis juhtuma hakkab. Hirm kindlasti takistas esimese intervjuu puhul paljudes kohtades teema edasiarendamist. Transkribeerimisel leidsin mitmetest kohtadest võimalust, kust oleks saanud teemat edasi arendada, kuid intervjuu ajal jätkasin kohe järgmiste küsimuste küsimist. Peale esimest intervjuud tekkis pingelangus ja enesekindlus. Intervjuu kohene läbitöötamine aitas vältida samasuguseid vigu edaspidi.

Kvalitatiivse uurimuse puhul on intervjuu läbiviijal suur roll, sest minul kui uurimuse läbiviijal, on võimalus mõjutata intervjuus tähenduse loomist. Uurimust saan mõjutada nii läbiviimisel kui ka seda hiljem analüüsides. Sellest lähtuvalt tajusin, et enda olekuga ja reaktsioonidega avaldan mõju intervjuu edenemisele. Seega püüdsin jääda, vastuseid kuuldes, võimalikult neutraalseks.

2.6 Andmeanalüüs

Hiesh ja Shannon (2005) kohaselt on kvalitatiivne sisuanalüüs kui uurimismeetodit, mida rakendatakse tekstiandmete sisu subjektiivseks tõlgendamiseks süstemaatilise liigendamise- ja kodeerimisprotsessi ning teemade või mustrite kindlakstegemise abil (Hiesh ja Shannon, 2005 viidatud Laherand, 2008 järgi).

Andmekogumise käigus salvestasin kõik intervjuud. Iga intervjuu käigus oli mul kaasas paber, kuhu ma kirjutasin intervjuu jooksul tekkinuid ideid ja mõtteid. Peale intervjuu toimumist üritasin võimalikult kiiresti intervjuud ära transkribeerida ning samal ajal üles kirjutada ka enda mõtteid ja kommentaare. Hiljem kodeerisin ära saadud transkriptsioonid. Kodeerimisel lähtusin uurimusküsimustest. Andmete analüüsiks kasutasin suunatud sisuanalüüsi, mille eesmärk on kinnitada või edasi arendada mingit teoreetilist raamistikku või teooriat (Laherand, 2008).

Laherand (2008) viidates Hiesh ja Shannon (2005), ütleb, et suunatud sisuanalüüs on tavapärasest sisuanalüüsist struktureeritum protsess ning esialgne kodeerimisskeem leitakse olemasoleva teooria või seniste uurimuste põhimõistetest või muutujatest. Hilisemas töötluses alustatakse kodeerimist eelnevalt määratud koodidega, kuid vajadusel lisatakse uusi koode (Hiesh ja Shannon, 2005 viidatud Laherand, 2008 järgi).

3 PEATÜKK: ANALÜÜS

Antud peatükis analüüsin intervjuu käigus esile kerkinud olulisemaid teemasid

Peatükk koosneb järgmistest teemadest: lastekaitsetöötajate ametiidentiteet, milles on käsitletud ka lastekaitsetöötajate igapäevaseid tööülesandeid, lastekaitsetöö tulemus ja eesmärgid, lastekaitsetöötaja kui sotsiaaltöötaja ning lastekaitsetöötaja kompetentsid.

Töös on kasutatud intervjuudest tsitaate, mis on esitatud kursiivis ning muutmata kujul. Tsitaatidest puudu olevad osad on märgitud /.../ tähisega.

3.1 Lastekaitsetöötajate ametiidentiteet

Erinevate ametite esindajatele on olemas oma ettekujutus ametist, mida nad esindavad. Lastekaitsetöötaja kuvand ühiskonnas on olnud pigem karistav - inimene, kes tuleb ja viib lapse pere juurest ära. Tänapäeval on lastekaitsetöötaja spetsialist, kes tegeleb laste ja perede nõustamise ning abistamisega lähtudes laste heaolust.

Intervjuudest selgus, et lastekaitsetöötajad näevad end lapsevanema ja lapse omavahelisel suhtlemisel vahendajana. Lastekaitsetöötajate ülesanne on nõustada, suunata ja vajadusel ka otsustada lapsevanema eest, küsides seejuures ka lapse arvamust. „*Lastekaitsetöötaja nõustab lapsevanemaid laste kasvatamisel ning on vajadusel laste ja lapsevanemate omavahelise suhtlemise vahendajaks*“ (INT 1).

Lastekaitsetöötajad näevad ennast vahendajatena suhtlemisel, nõustajatena ning otsuste vastuvõtjatena, mis on lastekaitsetöoga kaasnevad rollid. Rollid on osa ametiidentiteedist mida inimene kehastab tööajal tööandja poolt kehtestatud reeglite järgi (Tamm, 2008).

Enamus lastekaitsetöötajaid tegeleb rohkem vanematega kui lastega, sest enamik probleeme laste heaolule saab alguse lapsevanemate oskamatusel ja suutmatusel. Kindlasti on probleemseid lapsi, kelle käitumine ei ole mõjutatud vanematest. Sellistel juhtudel on „*lastekaitsetöö laste heaolu tagamine, laste murede ja probleemide, rõõmudega tegelemine olukordades, kus laps ise on see, kes käitub probleemset või siis kui lapse olukord on ohtlik*“ (INT3). Selliselt kirjeldas oma tööd üks uurimuses osaleja.

Lastekaitsetöötaja tegeleb lapsele heaolu tagamisega ning tema murede ja probleemide lahendamisega. See on sotsiaaltöö, milles jälgitakse õigluse ja abivajajatele pühendunud põhimõtteid (Ewijk 2016b). Seega võib öelda, et oma tööülesannetest tulenevalt määratleb lastekaitsetöötaja end sotsiaaltöötajana, kelle ülesandeks on abivajajate aitamine.

Lastekaitsetöötajatel tuleb oma ametist lähtuvalt tegeleda väga erinevate tööülesannetega, mis on omased ainult sellele ametile. INT3 kirjeldas oma ametist tulenevaid ülesandeid järgnevalt: *“Tuleb tegeleda jõustamisega, teinekord peab olema terapeudi ja psühholoogi eest /.../ lapse heaolu tagamiseks tuleb tegeleda ka järelevalvega”*.

Lastekaitseadus § 4 järgi on lapse heolu lapse arengut toetav seisund, milles lapse füüsilised, tervislikud, psühholoogilised, emotsionaalsed, sotsiaalsed, kognitiivsed, hariduslikud ja majanduslikud vajadused on rahuldatud. Lapse heolu tagamine on lastekaitsetöötajate töö eesmärk. Selleks, et saavutada antud eesmärki tuleb lastekaitsetöötajal tegeleda oma tööülesandeid täites mitme erineva ametirolliga, mis kujunevad vastavalt tööülesannetele ja keskkonnale. Oluline on ka töötaja ametirolli omaksvõtt- kui suurel määral tema isiklikud omadused vastavad ja toetavad töö sisu (Tamm, 2008). Ametiidentiteedi kujunemine algab inimese ametivalikuga, mida iseloomustab ametiga sobitumine (Tamm, 2008).

Uurimuses osalenud nimetasid lastekaitsetöös olulisteks oskusteks veel organiseerimist, planeerimist, koordineerimist ning tõe väljaselgitamist. Üks vastanutest tõi oma tööülesannetest välja järgneva: *„Tegeleme alaealiste õigusrikkujatega selles suhtes, et me oleme juhtumikorraldajad, /.../ laste suunamine kinnistesse laste asutustesse, /.../ lapse perest eemaldamine, kohtuistungil esindamine“*(INT1).

Lähtudes oma tööülesannetest, tuleb sellel lastekaitsetöötajal tegeleda juhtumikorraldusega, lähtuda oma töös vastutustundlikkusest ning esindada lapsi vajadusel kohtuistungil. Lastekaitsetöötaja lähtub oma töös lastekaitseadusest (RT I, 28.11.2017, 19), mis kirjeldab juhtumikorralduse rakendamist ning sotsiaaltöö kutsestandardist nr.6, kus kirjeldatakse klientide toetamist tema õiguste rakendamisel ning abistamisel kriisiolukordades (Kutsestandard: Sotsiaaltöötaja t. 6., 2014). Lastekaitsetöötaja määratleb end oma tööülesannete, mille täitmiseks ta kasutab sotsiaaltöö meetodeid, kaudu sotsiaaltöötajana.

Lastekaitsetöötajatel tuleb ametist lähtuvalt tegeleda mitmete erinevate funktsioonide täitmisega, mis on ametidentiteedi kujunemise aluseks. Lisaks ametiidentiteedile on oluline ka inimese enda identiteet, mis on aluseks tema sotsiaalseks suhtlemiseks maailmaga läbi erinevate rollide.

3.2 Lastekaitsetöö ülesanded ja tulemus

Uuringu käigus kerkis esile teema, milleni uuringus osalenud lastekaitsetöötajad, vastates küsimustele jõudsid. See puudutab lastekaitsetöö ülesandeid ja seeläbi saavutatavat tulemust, mida on võimalik mõjutada läbi tehtava ennetustöö. Ennetustööd peaksid korraldama kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöötajad. Ennetustööga tegelemine annab võimaluse, et võimalikult vähe lapsi satuks lastekaitsetöötaja vaatevälja.

Uurimuses osalenud lastekaitsetöötajad nimetasid oma tööülesannetena eraldi tööd lapsega ja lapsevanemaga. Kõigepealt peeti oluliseks „*kontakti saavutamist lapsega, sellega annab juba palju ära teha*“ (INT6). Töös lapsega toodi välja veel „*nõustamine, terapeutide ja psühholoogide kaasamine, tugiisiku leidmine ja nende omavahel kokkuviiimine ja selle suhtluse korraldamine*“ (INT3). Lapsevanem puhul peeti oluliseks tunnustamist „*leida lapsevanemas üles neid asju mida ta hästi teeb, teda tunnustada ja kaasata, mitte kritiseerida /.../ aitada leida lapsevanemal neid ressursse, et ta oleks suuteline kaasa mõtlema ja see oleks tema tahtmine oma lapse jaoks midagi muuta*“ (INT2).

Lisaks nimetasid uuringus osalenud oma tööülesannetena veel võrgustikutööd, kodukülastusi, hooldusõiguste vaidlusi ning erinevatele teenustele suunamist.

Lastekaitsetöötajad näevad, et laste probleemide põhjusteks on lapsevanemate suutmatus korralda oma pereelu. Uurimuses osalenud nimetasid, et „*lastekaitse tulemus peaks olema, et lapsed saaksid oma täis ressursi kasutada /.../ neil ei jääks mingid asjad tegemata, et nende vanemad ei saa hakkama oma asjadega*“ (INT2). Seega peavad lastekaitsetöötajad oma töös panustama perede abistamisele, et lapsi väärtustataks ning lapse arengut soodustatakse ning luuakse last toetav keskkond, kus seatakse esile lapse huvid ja elukvaliteet nii nagu on kirjas lastekaitseaduses (RT I, 28.11.2017, 19).

„Lastekaitsetöö tulemus peaks olema selline, et lastekaitsetöötajaid ei ole enam vaja. Kõik lapsed on õnnelikud, neil on kodus hästi nad on motiveeritud nad on aktiivsed, neid armastatakse neil on keegi keda usaldada, kes nende eest hoolitseb ja hoolib“ (INT3). ÜRO laste õiguste konventsiooni (Lastekaitseseadus, RT II 1996, 16 56) järgi on igal lapsele vajalik ja tähtis üles kasvada perekonnas ning vanemad on need, kellel on esmane kohustus last hoida, kaitsta ning tagada tema eakohane ja igakülgne areng.

Lastekaitsetöö juures on väga oluline ennetustöö. Küsides uuringus osalejate käest tehtava ennetustöö kohta, muutuvad vastajad mõtlikuks ja enamus neist leiab, et ennetustöök ei jätku lihtsalt aega. Nad mõistavad, et *“ideaalis ju peaks ennetus olema, ideaalis tahaksin ma seda väga palju teha, ma näen kohti kus oleks sellest ka kasu, reaalsus on see, et ma jõuan sellega tegeleda väga vähe“ (INT2).* Ennetustöö peaks kuuluma lastekaitsetöö põhi ülesannete hulka.

„Ennetustöö peaks olema üks põhi asju millega tegelikult lastekaitsetöötaja tegeleb /.../ ma ennetamiseks ei ole midagi väga suurt ära teha saanud“ (INT4).

Ennetustöö lastekaitstes hõlmab last ohustavate olukordade ja sündmuste võimalikult varast märkamist ja neile reageerimist, sealhulgas lapse arengu- ja käitumisprobleemide, kasvukeskkonnas esinevate probleemide ja väärkohtlemise tuvastamist ning lapse heaolu ja arengut soodustavate kaitsetegurite suurendamist (Lastekaitseseadus, RT I, 28.11.2017, 19).

Vastanud ütlesid, et nad *„tegelevad ikkagi tulekahju kustutamisega“ (INT5).* Põhjuseks, miks ennetustööd nii vähe teha jõutakse, toodigi aeg. Intervjuudest selgus, et lastekaitsetöötajatel on ühe töötaja kohta palju juhtumeid ja nende prioriteet on tegeleda juba olemasolevate juhtumitega, sest need lapsed vajavad kohest abi või sekkumist. Lastekaitsetöötaja lähtub oma töös lastekaitseseadusest, mille § 32 ptk 1 ütleb järgmist: Hädaohus olevat last tuleb viivitamata abistada ning likvideerida selleks lapse elu või tervist ohtu seadnud olukord. Vajaduse korral võib hädaohus oleva lapse toimetada ohutusesse tingimustesse kuni ohu möödumiseni, küsimata selleks lapse hooldusõigust teostava isiku nõusolekut (RT I, 28.11.2017, 19).

Paar uurimuses osalenut ütlesid, et nemad jõuavad mingil määral ennetustööga tegeleda kuigi nad tahaksid teha seda kordades rohkem. Nad nimetasid ka osa võimalustest *„sotsiaalnõustamised, mis me siin teeme on ennetava iseloomuga, et me märkame õigeaegselt probleeme, suuname inimesed näiteks psühholoogi vastuvõtule, perenõustamisse jne“ (INT1).* Teine lastekaitsetöötaja nimetas veel erinevaid väljatöötatud teraapiaid *„mitme dimensioonilist*

pereteraapiat, mis on mõeldud õigusrikkujate lastele, siis väikeste laste vanemate nõustamine ja koolitamine, erinevad ennetusprojektid lasteaedades ja koolides, näiteks lillakaru, ennetustöö, mis tehakse alkoholi ja tubaka mittetarbimiseks“ (INT6). Intervjueeritav lisas vestluse käigus juurde, et tema jaoks on ka erinevaid teraapiaid ennetustööks, sest teraapiate läbimisel tekkib võimalus lapse mittesattumisel näiteks erikooli või teraapiast on niipalju kasu, et lapse ei sattu tulevikus enam lastekaitse vaatevälja.

Uurimuses osalenud nimetasid praegust lastekaitsetööd tagajärgedega tegelemiseks. Lapsed jõuavad lastekaitse vaatevälja ikkagi, siis kui laps vajab konkreetset abi või sekkumist või on tekkinud mingi probleem lapsega.

Kõik uuringus osalenud ütlesid, et nende töö eesmärgiks on abivajavat last ja peret igakülgset aidata nii, et pere ei sattuks enam lastekaitse vaatevälja. Selline tulem oleks nende jaoks parim ning nad teevad igapäevaselt tööd selle nimel.

Üks uuringus osalenu kirjeldas aga ühiskonnas tekkinud lastekaitsetöötaja töö eesmärgist arusaamist hoopis teisiti „*väga kerge on tekkima selline ettekujutus, et hea lastekaitsetöötaja /.../ tulemustele orienteeritud lastekaitsetöötaja on see kes eraldab võimalikult palju lapsi. Tulemus on see, mida on silmaga näha, et nüüd päästsin kaks last, eraldasid nad ja panin lastekodusse või päästsin kolm last /.../ parem on see lastekaitsetöötaja, kes suudab need eraldamised ära hoida mingilgi viisil“ (INT1).* Sellise kuvandi tekkimisel on kaasa aidanud mitmed meediakajastused ning kindlasti ei ole see lastekaitsetöö eesmärk. Vastavalt lastekaitseaduse (RT I, 28.11.2017, 19) § 2 järgi on lastekaitsetöö eesmärgiks last väärtustava ning lapse arengut soodustava käitumise ja elulaadi kujundamine ühiskonnas, last toetava keskkonna loomine, lapse huvide esikohale seadmine, lapse elukvaliteedi parendamine, lapse igakülgse arengu toetamine ning tervist ja heaolu ohustavates tingimustes olevale lapsele õigeaegse ja asjakohase abi ja hoolduse tagamine.

3.3 Lastekaitsetöötaja kui sotsiaaltöötaja

Minu uurimistö eesmärgiks on mõista kuidas määratlevad ennast lastekaitsetöötajad - kas nad peavad ennast sotsiaaltöötajateks või mitte. Esitades intervjueritavatele sellekohase küsimuse andsid kõik sama vastuse, tuues välja erinevaid arusaamu nii lastekaitsetöö kui sotsiaaltöö kohta.

Lastekaitsetöötajad defineerivad sotsiaaltöö olemust ühesuguselt, tuues välja nende jaoks olulisi aspekte. Sotsiaaltööd iseloomustati kui oskust inimesi kuulata, mõista, neile vajadusel abi pakkuda, juhendada ja aidata. INT3: „No sotsiaaltöö on ikkagi minu silmis samamoodi inimeste kuulamine, mõistmine ja vastavalt vahenditele ja võimalustele abistamine“.

INT5 kirjeldas sotsiaaltöö järgnevalt: „Sotsiaaltöö on kõigi inimestega tegelemine - täiskasvanud, vanurid, lapsed. Kõik, kes vajavad nõu ja abi, nende heaolu parandamine“.

Sotsiaaltöö põhitegevuseks on inimeste toimetulek igapäevaeluga, sotsiaalse toimimise toetamine, kus pannakse rõhku juhendamisel, innustamisele ja rehabilitatsioonile (Ewijk, 2016b). Sotsiaaltöö on abistava iseloomuga, mille eesmärk on toetada inimesi nende sotsiaalses toimimises ja ühikonnaelus osalemises.

Vestluses osalenud lastekaitsetöötajad nägid sotsiaaltöö kliendina eelkõige abivajavat inimest, olenemata kas see on laps või täiskasvanu. INT5: „see millega tegeletakse on erinev, põhimõtteliselt ju tehakse ikkagi sama asja ju lastega, täiskasvanutega /.../ see jutt mida räägitakse on sama lihtsalt see kellele räägitakse on erinev.“

Nii nagu täiskasvanul on ka lapsel õigus ära kuulamisele teda puudutavates asjades kodus, koolis ning ametiasutustes. Igal lapsel on õigus oma arvamusele ja õigus seda vabalt väljendada (RT II 1996, 16 56).

Üks lastekaitsetöötaja ütles, et „Sotsiaaltöö on täpselt samamoodi minu jaoks suhtlemine inimestega /.../ ja kogu selle protsessi käigus siis inimese toetamine selliselt /.../, et tahab oma elus mingisuguseid muutuseid ellu viia“ (INT4). Lastekaitsetöötajad rõhutasid mitmel korral, et inimene peab ise aru saama ja tahtma oma elus midagi muuta.

Uurimuses osalenud lastekaitsetöötajad olid arvamusel, et inimestel tuleb aidata näha endas ressursse ja nende ümbruskonnas võimalusi toimetulekuks. Sotsiaaltööd kirjeldati kui tööd,

mida sotsiaaltöötaja teeb kliendi toimetuleku tagamiseks ja seeläbi tema elukvaliteedi parandamiseks. Oluliselt peeti sotsiaaltöös täiskasvanud abivajaja enda motivatsioon „täiskasvanul sotsiaaltöös peab olema endal motivatsioon ikkagi, last saad mõjutada ka teiste hoobadega, inimestega, võimalustega“ (INT3). Teine intervjuueeritav lisas veel, et sotsiaaltöö ei ole ainult töö konkreetse kliendiga, vaid nõustades klienti tegeleb sotsiaaltöötaja ka kliendi tugivõrgustikuga „selle võrgustikutöö keskmes on see abivajav isik- laps, täiskasvanu, aga seal on ka ümber teda ümbritsev keskkond, tugivõrgustik“ (INT6). Laste puhul leiti, et mõjutajateks saavad ikkagi olla vanemad, kool, lastekaitsetöötaja ehk tugivõrgustik.

Paar vastanut ütles, et „Sotsiaaltöö laiemalt on /.../ kogu elukaar“ (INT1), mis jagatakse kolmeks ja nende kolme osaga tegelevad erinevad spetsialistid – lastekaitsetöötaja, sotsiaaltöötaja ja hoolekandespetsialist. Elukaare alla mõistetakse inimese elu sünnist surmani, mida kujutatakse sageli kaarena, millel bioloogiline, psüühiline ja sotsiaalne võimekus kasvab, saavutab kõrgseisu ja seejärel hakkab taanduma (Elukaar, i.a).

Kõik vastanud pidasid lastekaitsetööd sotsiaaltööks, mis tegeleb lastega ja peredega. Toodigi konkreetset välja, et lastekaitsetöö ongi osa sotsiaaltööst, mis on suunatud laste aitamisele ja kaitsmisele koostöös erinevate spetsialistidega ja peredega.

INT1: „Lastekaitsetöötajad tegelevad siis selle haruga, mis puudutab alaealisi aga laiemalt on see ikkagi töö perega ja kogu sotsiaaltöö ikkagi“.

Lastekaitsetöötajad on ühisel arvamusel- töö, mida nad igapäevaselt teevad on sotsiaaltöö, mille eesmärk on laste heaolu tagamine lähtudes laste vajadustest. Ka sotsiaaltöö peamine eesmärk on aidata inimestel kasutada ja arendada oma võimeid nii, et nende elu oleks võimalikult õnnelik.

3.4 Lastekaitsetöötaja kompetentsus

Ametialast arengut mõjutavad mitmed tegurid, mis on seotud töötaja isiksusega. Olulisemaks peetakse aga töö- ja organisatsioonitegureid, mis loovad soodsa keskkonna töötaja arenguks (Tamm, 2008). Tööalase arengu üheks aluseks peetakse töötaja kompetentsust, mis väljendub töötaja võimetes, oskustes ja teadmistes oma tööülesannete sooritamisel ning töötaja võimet minna kaasa töövaldkonnas tehtavate muutustega.

Uurimuses osalenud nimetasid lastekaitsetöötaja üheks olulisemaks ja tähtsamaks oskuseks „*oskust kuulata /.../ nemad räägivad mulle kuidas nemad elavad /.../ siis hakkab ma seda tegelikult tagasi peegeldama /.../ seon neid tema detaile sellega kuidas see kõik last mõjutab ja siis see jõuab vanemale kohale /.../ nad näevad ennast kõrvalt*“ (INT4). Enamustes vestlustes vanematega kasutavad lastekaitsetöötajad peegeldamist. Peegeldamiseks ehk aktiivseks kuulamiseks nimetatakse olukorda, kus kuulaja sõnastab uuesti kõneleja poolt väljendatud mõtteid või tundeid, tehes seda viisil, mis näitab mõistmist ja aktsepteerimist (Bolton, 1986).

Ametialase kompetentsusega liituvad alati ka töötaja isikuomadused, mida peab arendama, et töötaja tuleks toime uute nõudmistega tööalases tegevuses (Tamm, 2008).

Hästi oluliseks peeti empaatiavõimet. Lastekaitsetöötajad väitsid, et sotsiaalerialadel ei ole võimalik töötada kui inimesel endal puudub empaatiavõime- teiste inimeste emotsioonide, tundmuste, tunnete ja vajaduste tajumine. Üks uuringus osaleja tõi välja tööks vajalikud kompetentsid, mis põhinevad: „*erialane haridus, huvi, tahe, positiivsus, motivatsioon, sãrasilmsus, julgus eksida, julgus küsida, julgus uurida, julgus mitte teada ja oskus kiiresti reageerida, õmber lülituda ja vastavalt olukorrale käituda, /.../ aitavad hästi palju koolitused, /.../ ja loomulikult empaatiavõime* (INT3). Sotsiaaltöötaja tase 6 (2014) kirjeldab sotsiaaltöötajate klienditöö kompetentside hulgas järgnevaid kompetentse: toetab, juhendab, motiveerib, jõustab ja nõustab klienti ning tema lähivõrgustikku; oma positiivse suhtumisega loob kliendile turvalise õhkkonna, vajaduse korral suunab kliendi teise sotsiaaltöötaja või muu eriala spetsialisti juurde. Sellise ülevaate annab sotsiaaltöötajate kutsestandard (Kutsestandard: Sotsiaaltöötaja t. 6., 2014).

Veel nimetati „*Suhtlemisoskus ma arvan, tasakaalus, see, et sa uurid oma hoiakuid iga kord /.../ kas see on asja-kohane käitumine või asjakohane hoiak, eelarvamusteta*“ (INT2). Intervjueeritav nimetas sotsiaaltöötajate eetikakoodeksit, mis ütleb, et sotsiaaltöötaja ei anna kliendile lubadusi, mida ta täita ei suuda ja tagab konfidentsiaalsuse.

Tamm (2008) nimetab, et sotsiaaltöö eeldab akadeemilist ametialast koolitust, mille aluseks on teoreetilised teadmised ja nende abil omandatud praktilised oskused. Teadmised on oskus ühendada teooria praktikaga- tuleb olla kriitiline nii teadmiste kui oskuste paikapidavuse suhtes, analüüsida oma tööd ning pidevalt oma teadmisi-oskusi uuendada (Tamm, 2008).

Lastekaitsetöö ja kogu sotsiaaltöö laiemalt põhineb tööl inimestega. Seega on väga oluline „*Tahtmine inimestega koostööd teha ja suhelda /.../ arusaadav eneseväljendamine, väga oluliseks on läinud järjekindlus, fikseerimine (võrgustikutöös) mis annab sulle sellise turvalisuse oma töös ja oskus organiseerida ning planeerida*“ (INT6). Kompetentsidena nimetati veel kirjutamisoskust, sest lastekaitsetöötajatel tuleb igapäevaselt tegeleda ka paberitööga ning inimene peab oskama ennast ka kirjutades väljendada.

Uurimuses osalenud nimetasid veel erialaseid teadmisi „*Juriidilised teadmised peavad olema head ja nad võiksid olla paremad kui praegu ülikool annab kõikidele sotsiaaltöötajatele. Teadmised vaimse tervise alal ja psühholoogias, sest meie klientide probleemide põhjuseks on enamasti kas sõltuvushäire või vanemate vaimse tervise probleemid /.../ ema halb vaimne tervis ja siis väga väikse osa meie klientidest moodustavad need kellel ei ole kumbagi probleemi*“ (INT1). Enamus intervjueeritavatest olid nõus sellega, et neil napib nii juriidilisi kui psühholoogilise teadmisi. Eriti nimetati, et sotsiaaltöötajate koolitamisel peaks suuremat tähelepanu pöörama psühholoogilisele haridusele.

Sotsiaaltöötajatel tuleb nõustada kliendi perekonda ja gruppe sotsiaalsete, majanduslike, tervislike või psühholoogiliste tegurite tagajärjel tekkinud probleemide lahendamisel ja teenuste ning toetuste taotlemisel (Kutsestandard: Sotsiaaltöötaja t. 6., 2014). Psühholoogilisest haridusest tuntakse puudus just siis, kui sotsiaaltöö kliendiks ja nõustatavaks on vaimupuudega inimene – ei osata alati ära tunda kas kliendi jutt on tõene või mitte.

Oluliseks oskuseks peeti ka õppimisvõimet. Kompetentse on võimalik arendada läbi erinevate koolituste, mida ka uuringus osalenud lastekaitsetöötajad teevad. Kõik ütlesid, et koolitusi on piisavalt, pigem jääb aega puudu, et kõigil osaleda. Uurimuses osalenu ütles, et tema käib koolitustel ka oma raha eest, sest „*ma tahan teada täpselt, mis töö see on mida ma teen, ma tahan teada maksimumi ja ma lustin sellega täiega*“ (INT2). Enamus intervjueeritavaid olid osalenud ka supervisioonil, mida peeti väga vajalikuks, kuna see aitab lahendada tööprobleeme ning tulle toime enda emotsionaalse poolega. Supervisioonil lahendatakse erinevaid töös ettetulevaid kriisiolukordi, mille käigus saadakse teada enda võimekused ja pädevused lahendeid välja töötades. Kõvisioonist ollakse küll teadlikud, kuid osalenud olid sellel väga vähesed. Kõvisiooniks nimetatakse süvitsiminevat õppeprotsessi, kus samad inimesed kohtuvad, et ühiselt õppida enda ja teiste kogemustest, saada toetust, julgustust ja üksteist inspireerida (Vesso, 2017).

Lastekaitsetöötajatel peab olema erialane ettevalmistus ja kõrgharidus. Uurimuses osalenud nimetasid minimaalseks lastekaitsetöötaja hariduseks ülikoolide bakalaureuseharidust. Enamus vastanust ütles, et lastekaitsetöötaja peaks olema kindlasti läbinud magistriõppe. Oluliseks peeti kutsetaotlemist, mis on seadusega ettenähtud. Kutsetaotlemine tähendab, et lastekaitse töötajad peavad hiljemalt kahe aasta möödudes teenistusse asumisest omandama sotsiaaltöötaja kutse spetsialiseerumisega lastekaitsele (RT I, 28.11.2017, 19).

Sotsiaaltöös on pädevuste aluseks ka sotsiaaltöö väärtused ja ametieetika, millele lisanduvad töötajale vajalikud isikuomadused ja võimed, nagu abstraktne mõtlemine, täpsus, põhjalikkus, aga ka loovus ning iseenda mõistmine ja tundmine (Tamm, 2008). Lisaks eelnevale on Tamm, 2008 arvates kompetentseks sotsiaaltöötajaks saamiseks vaja kõik teadmised integreerida oma isikliku „minaga“, sest sotsiaaltöötaja isiksus on sotsiaaltöö protsessis oluline töövahend.

KOKKUVÕTE

Käesoleva uurimuse eesmärgiks oli uurida kuidas lastekaitsetöötajad esitavad oma ametiidentiteeti. Meetodina kasutasin kvalitatiivset lähenemist. Uurimistöö tarbeks viisin läbi kuus poolstruktureeritud intervjuud lastekaitsetöötajatega.

Uurimustulemustest selgus, et lastekaitsetöötajad kirjeldavad oma ametiidentiteeti läbi erinevate ametirollide, mida nad peavad oma tööülesandeid täites võtma. Lastekaitsetöötajad näevad ennast nõustajatena, suhtlemisel vahendajatena, otsustajatena ning abistajatena. Nad tegelevad lastega ja peredega, tagades abi lähtudes lapse vajadustest. Olenevalt töösituatsioonidest peavad lastekaitsetöötajad ennast ka terapeutideks, psühholoogideks ja järelevalve teostajateks. Ametiidentiteet kujuneb vastavalt tööülesannetele ja keskkonnale ning ametiidentiteedi kujunemine algab inimese ametivalikuga. Ametiidentiteedile lisandub alati inimese enda identiteet. Tänapäeval on lastekaitsetöötaja spetsialist, kes tegeleb laste ja perede nõustamisega ning abistamisega lähtudes laste heaolust.

Laste heaolu tagamiseks tuleb lastekaitsetöötajatel tegeleda ennetustööga, mis on seotud lastekaitsetöö tulemuslikkusega. Uurimustulemused näitavad, et lastekaitsetöötajad jõuavad ennetustööga tegeleda väga vähe. Põhjuseks on aja puudus, mis on tingitud suurest töökoormusest. Lastekaitsetöötajad nimetavad laste lastekaitse vaatevälja sattumise põhjusteks vanemate oskamatus pereelu korraldamisel. Kõik lastekaitsetöötajad peavad ennetustöö tegemise vajalikuks, sest seeläbi on võimalus, et lapsi sattuks võimalikult vähe lastekaitsetöötajate juurde. Mõni lastekaitsetöötaja nimetas ennetusena ka sotsiaalnõustamist, erinevaid väljatöötatud teraapiad, ennetusprojektid lasteaedades ja koolides (lillakaru), ennetustöö alkoholi ja tubaka mittetarbimiseks.

Intervjueeritavad nimetasid praegust lastekaitsetööd nn. tulekahju kustutamiseks, sest prioriteet on tegeleda juba olemasolevate juhtumitega. Hättasattunud lapsed vajavad kohest abi või sekkumist nagu määratleb ka lastekaitse seadus.

Uurimistöö eesmärgiks on mõista, kas lastekaitsetöötajad peavad ennast sotsiaaltöötajateks. Uurimuse käigus selgus, et lastekaitsetöötajad defineerivad sotsiaaltöö olemust ühesuguselt tuues välja nende jaoks olulisi aspekte. Sotsiaaltööks on töö, mis on abistava iseloomuga ja mille eesmärk on toetada inimesi nende sotsiaalses toimimises ja ühiskonnaelus osalemises. Uurimusest selgub veel, et lastekaitsetöötajad ei pea oluliseks kellega nad konkreetset

tegelevad- on need lapsed või lapsevanemad, sest tööd tehakse kliendi toimetuleku tagamiseks ja seeläbi tema elukvaliteedi parandamiseks. Lastekaitsetöötajad oli kõik seisukohal, et töö, mida nad igapäevaselt teevad on sotsiaaltöö, mille eesmärk on laste heaolu tagamine lähtudes laste vajadustest.

Uurimuse käigus selgusid ka need kompetentsid, mida lastekaitsetöötajad peavad oma töös olulisteks. Kompetentsid on tööalase arengu aluseks ning need väljenduvad töötaja võimetes, oskustes ja teadmistes (Tamm, 2008). Lastekaitsetöötajad tõid oma ameti kompetentsidena välja kuulamisoskuse, peegeldamisoskuse, empaatiavõime, suhtlemisoskuse, tasakaalukuse, eneseväljendamisoskuse, positiivsuse, tahte, motivatsiooni, usaldatavuse, õppimisvõime, analüüsivõime ja erialase hariduse. Olemasolevatest kompetentside puhul hinnati endal kõige nõrgemaks juriidilisi ja psühholoogilisi teadmisi.

Uurimusest selgub, et kompetentse on võimalik arendada läbi erinevate koolituste. Oluliseks peeti supervisiooni, milles ka kõik uurimuses osalenud lastekaitsetöötajad olid osalenud. Kõik osalejad olid teadlikud, kuid osalenud olid sellel vähesed.

Lastekaitsetöötajatel peab olema erialane ettevalmistus ja kõrgharidus. Uurimusest selgus, et lastekaitsetöötajad ise peavad minimaalseks hariduseks ülikoolide bakalaureuseharidust. Enamus väitis siiski, et lastekaitsetöötaja peab olema läbinud magistriõppe ja omandama sotsiaaltöötaja kutse spetsialiseerumisega lastekaitsele.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et lastekaitsetöötaja on sotsiaaltöötaja, kes tegeleb laste ja perede nõustamisega ning abistamisega lähtudes laste heaolust ja Eesti Vabariigi kehtivast seadusandlusest ning omades seejuures erialast ettevalmistust ja kõrgharidust.

Kasutatud kirjandus

- Bachmann, T. (2015). *Psühholoogia*. Tallinn: Kirjastus Juura.
- Become a Social Worker (i.a) Social Work License Map
<https://socialworklicensemap.com/become-a-social-worker/> 23.05.2018
- Bolton, R. (1986). *Igapäeva oskused*. (L. Riikoja, & L. Kiik, Tõlk.) New York: Väike Vanker.
- Elukaar. (i.a). Hariduskeskus.
http://www2.hariduskeskus.ee/opiobjektid/elukulg/?INIMESE_ARENG:ELUKAAR
01.05.2018
- Ewijk, H. Van. (2016a). Hea sotsiaaltöötaja on tark inimene. *Mõtisklusi sotsiaaltööst. Ajakirja sotsiaaltöö artiklite kogumik*, 7-8.
- Ewijk, H. Van. (2016b). Sotsiaaltöö teadmus. *Mõtisklusi sotsiaaltööst. Ajakirja sotsiaaltöö artiklite kogumik*, 12-14.
- Gergen, K. J. (2009). *An Invitation to Social Construction (2nd ed.)*. Los Angeles: Sage Publications.
- Guttman, E., Eisikowits, Z., Malucchio, A. (1988). Enriching social work supervision from the competence perspective. - *Journal of social work education*, 3 (lk 278-288).
- Henberg, A. (2004). *Eesti lastekaitse regulatsioon*. Tallinn.
<http://www.childrenatrisk.eu/laws/legislation/estonia/dbaFile11409.doc> 24.04.2018
- Kutsestandard: Sotsiaaltöötaja, t. 6. (2014). Kutsekoda. Kutsestandard: Sotsiaaltöötaja, tase 6:
<https://www.kutsekoda.ee/et/kutseregister/kutsestandardid/10536213/pdf/sotsiaaltootaja-tase-6.7.et.pdf> 01.05.2018
- Kutsestandard: Sotsiaaltöötaja, t. 7. (2014). Kutsekoda. Kutsestandard: Sotsiaaltöötaja, tase 7:
<https://www.kutsekoda.ee/et/kutseregister/kutsestandardid/10536292/pdf/sotsiaaltootaja-tase-7.7.et.pdf> 01.05.2018
- Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrükk.
- Lapse õiguste konventsioon. RT II 1996, 16 56. <https://www.riigiteataja.ee/akt/24016>
09.05.2018

- Lapsed ja pered. (i.a). Sotsiaalministeerium. <https://www.sm.ee/et/lapsed-ja-pered> 09.04.2018
- Lastekaitseeadus. (2018). RT I, 28.11.2017, 19. <https://www.riigiteataja.ee/akt/128112017019?leiaKehtiv> 09.05.2018
- Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M., ja Strömpl, J. (2014). Intervjuu. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas: <http://samm.ut.ee/intervjuu> 18.04.2018
- Linno, M., Strömpl, J. (2012). Narratiivse maailma uurimine. J. Strömpl, M. Selg ja M. Linno (toim.). *Narratiivne lähenemine sotsiaaltöuurimuses. Laste väärkohtlemise lood* (lk 48-61). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- London, M. ja Mone, E. M. (1987). *Career Management and Survival in the Workplace*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Mead, G., H. (1934) *Mind, Self, and Society*. Chicago: University of Chicago Press.
- Payne, M. (2014). *Modern Social Work Theory. 4th edition*. New York: Palgrave Macmillan.
- Payne, M. (2006). *What is professional social work? Revised second edition*. Bristol: The policy Press.
- Poopuu, T. (i.a). *Lastekaitseeaduse eesmärk ja põhimõtted. Lastekaitse korraldus ja osapoolte kohustused*. Sotsiaalministeerium: https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/Lastekaitse/07_lastekaitseeaduse_eesmark.ppt 01.05.2018
- Randmann, L. (i.a). *Individuaalse töö käitumise muutmine organisatsioonis*. Organisatsioonipsühholoogia : <http://www.enop.ee/tpi/randmann/materjal/HHP3170%20-%206.%20Individuaalse%20töe%20käitumise%20muutmine.pdf> 23.05.2018
- Reinomägi, A., Sinisaar, H., Toros, K., ja Kutsar, D. (2013). Introduction: children's rights and well-being. Child well-being: Eesti Statistikaamet: https://ank.ee/wp-content/uploads/2017/02/Laste_heoalu_sisu_0.pdf (lk 7-9) 09.05.2018
- Roles and career progression (i.a) <https://www.childrensocialworkmatters.org/csw-roles/> 23.05.2018
- Rumvolt, L. (2015). Lastekaitsetöötajate koolitusvajaduse analüüs. *Sotsiaaltöö*, 3, 19-22.
- Saia, K., Sooniste, I., ja Gornischeff, K. (2018). Milline võiks olla tulevikus Eesti sotsiaaltöö ja sotsiaaltöötaja? *Sotsiaaltöö: 20 aasta juubeli erinumber*, 31-38.

- Sarv, E.-S. (i.a). Akadeemiline habitus, akadeemiline identiteet. Õppematerjal, Tallinna Ülikool: https://www.tlu.ee/opmat/ka/opiobjekt/akadeemilisest_identiteedist/index.html 11.04.2018
- Selg, M. (2014). Sotsiaaltöö professiooni ülemaailmne definitsioon. *Sotsiaaltöö*, 3, 9-14.
- Sotsiaalala töötaja eetikakoodeks (2005). ESTA. http://www.eswa.ee/ewp/wp-content/uploads/2016/11/Eetikakoodeks_Avaldatud-ST.pdf 24.03.2018
- Strömpl, J. (2018). Sotsiaaltöö identiteedi põhilised komponendid. *Sotsiaaltöö: 20 aasta juubeli erinumber*, 60-64.
- Strömpl, J. (2012). Sotsiaalse tegelikkuse konstrueeritud iseloom ja interpreteeriv sotsiaalteadus. J. Strömpl, M. Selg, ja M. Linno (toim.). *Narratiivne lähenemine sotsiaaltöuurimuses. Laste väärkohtlemise lood* (lk 15-47). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Suislepp, K. (1996). Lastekaitse psühhosotsiaalse tööna. Suislepp, K. (toim.). *Lastekaitse muutuv as ühiskonnas : teadusartiklite kogumik* (lk 119-129). Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool.
- Tamberg, M. (2003). Eesti lastekaitse arengujooni 1919-1940; M. Tamberg, L. Tamm, T. Ots, T. Palu, A. Kotchubei ja E. Tomberg. *Ajalugu ja tänane päev* (lk 5-59). Tallinn: Lastekaitse Liit.
- Tamm, A. (2004). Lastega perede toimetulek: probleemid ja toetamise võimalused. T. Tulva (toim) *Lapse kasvukeskkond ja sotsiaalsed oskused* (lk 24-43). Tallinn: AS Rebellis.
- Tamm, T. (2008). *Ametikav ja professionaalsus: õpik sotsiaaltöö eriala üliõpilastele ja teistele huvilistele*. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Tamm, T., Tiko, A. (2002). Sotsiaaltöö professiooni kasvuraskused ühiskonnas. http://oeiax4.nw.eenet.ee/vana/esso3/6/tiia_tamm_anne_tiko.htm 11.04.2018
- Tender, T., Männik, M. G., Fredriksson, G., Valma, K., Toros, K., Kähari, V., Olju, M. (2013). *Lastekaitse korralduse uuendamise alusanalüüs*. AS PricewaterhouseCoopers Advisors/ Sotsiaalministeerium: http://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/lastekaitse_alusanaluus_pwc_2013_27.11_2.pdf 09.05.2018
- Valk, A. (2003). Identiteet. J. Allik, A. Realo ja K. Konstabel (toim). *Isiksusepsühholoogia* (lk 227-250). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

- Vesso, S. (2017). Kõvisioon- hea võimalus, kuidas toetada sotsiaalvaldkonna töötajaid. *Sotsiaaltöö 4*, 81-84.
- Wilken, J. P. (2016a). Oma praktika kujundamine. *Mõtisklusi sotsiaaltööst. Ajakirja sotsiaaltöö artiklite kogumik*, 17-19.
- Wilken, J. P. (2016b). Teadmusloome sotsiaaltöös. *Mõtisklusi sotsiaaltööst. Ajakirja sotsiaaltöö artiklite kogumik* 32-36.

LISA 1

Sissejuhatavad küsimused:

- Uurimuse tutvustamine- eesmärk, uurimisprobleem ja intervjuu osad
- Kas on midagi, mida tahaksite enne intervjuud uurimuse kohta küsida?
 1. Kaua Te olete töötanud lastekaitsetöötajana?
 2. Milles seisneb Teie arvates lastekaitsetöö?
 3. Millised on lastekaitsetöötaja peamised tööülesanded kliendiga?
 4. Mis Teie arvates on sotsiaaltöö?
 5. Mis peaks Teie arvates olema lastekaitsetöö tulemus?
 6. Milline on sotsiaaltöö millega tegelevad lastekaitsetöötajad?
 7. Kas Teie arvates lastekaitsetöötaja on sotsiaaltöötaja? Põhjendage palun oma vastust.
 8. Milliseid teadmisi, oskusi ja pädevusi peab olema lastekaitsetöötajal?
 9. Vastavalt 2016.a kehtima hakanud uuele lastekaitseadusele on lastekaitsetöötajatele ettenähtud pidevad täiendkoolitused. Kui mitmel koolitusel olete osalenud kahe aasta jooksul?
 10. Seadusest tulenevalt tuleb KOV-de lastekaitsetöötajal tegeleda ka ennetustööga. Kui palju tegelete oma töös ennetustööga ja milles see väljendub?
 11. Milline haridus peaks olema lastekaitsetöötajal?
 12. Teie haridus?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Keidi Kütt (24.08.1995)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Kas lastekaitsetöötaja peab ennast sotsiaaltöötajaks?“ mille juhendaja on Merle Linno,
 - 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 28.05.2018